

FORMAREA ȘI EDUCAȚIA MORALĂ ÎN CADRUL FAMILIEI: AUTOEDUCAȚIA MORALĂ ȘI PERFEȚIONAREA SPIRITUALĂ

Larisa Cuznețov*

Abstract: *This article represents a theoretical study with practical implications, which elucidates the formation and moral education in the family. Focus is placed on the formation of conscience and moral conduct; the realization of Strategic model perspective and on Instrumental education morality model. The study also reflects 7-steps regularities focused on spiritual training and on parent self-training strategy, which have been successfully implemented in the practice of family education (in several high schools in mun. Chisinau; 620 families experimental group).*

Keywords: *moral education in the family, moral conduct, moral conscience.*

Esența și caracteristica definitorie a omului și a umanității o constituie moralitatea, conștiința, acțiunea și conduita morală. Formarea morală a ființei umane reprezintă una dintre sarcinile primordiale ale educației dintotdeauna. Educația morală reprezintă dimensiunea cea mai profundă și mai extinsă a activității de formare-dezvoltare a personalității, proiectată și realizată în baza moralei și a valorilor etice [2; 3; 5]. Impactul și resursele acestei dimensiuni sunt apreciate de unii cercetători ca *educația însăși* [13, p. 401], care gravitează în jurul valorificării binelui moral, asumat și exteriorizat în plan individual și social prin comportamentul persoanei ce denotă unitatea, coerența și interconexiunea conștiinței și conduitei morale. Definirea conceptului de *educație morală* presupune raportarea dimensiunii vizate la noțiunea de *morală*, care va fi analizată din perspectiva filosofiei, psihologiei sociale și pedagogiei.

Astfel, din *perspectivă filosofică*, *morală* desemnează o teorie a relațiilor omului cu lumea și cu sine, care evidențiază rolul activ al conștiinței umane în formarea-dezvoltarea personalității

**PhD, dr. hab., Professor, State Pedagogical University „Ion Creangă”.

[Apud 8, p. 145]. Dicționarul de filosofie *Larousse* oferă o definiție concisă și explicită: *morala este știința binelui și a regulilor acțiunii umane*. După cum am menționat anterior, din optica *filosofiei practice*, care reprezintă o parte a filosofiei, consacrată problemei acțiunii umane, morala include reflecția și acțiunea umană axate pe dobândirea fericirii.

Din perspectiva *psihologiei sociale*, morala reprezintă o formă a conștiinței sociale, care reflectă existența socială la nivel teoretic/conceptual, ideologic, normativ și practic, adică acțional și comportamental [9, p. 21-22].

Perspectiva pedagogică ne orientează spre cultivarea morală a persoanei. Ea conturează finalitățile, traseul, conținutul și metodologia formării-dezvoltării conștiinței și conduitei morale a personalității în unitatea și interconexiunea manifestării acestora [5; 6; 7; 14; 15].

Așadar, formarea *conștiinței morale* include componenta teoretică ce presupune familiarizarea subiectului cu ansamblul de concepte, norme, judecăți, raționamente morale, idei, concepții, inclusiv sentimente și atitudini morale, care vor contribui, substanțial, la formarea convingerilor, aspirațiilor, idealului moral și comportamentului personalității.

Articularea și consolidarea acestora în cadrul vieții și a educației familiale se va realiza prin interiorizarea și respectarea normelor și valorilor morale, adoptate și valorificate la maximum, permanent de către toți membrii acesteia, adulți și copii.

Formarea *conduitei morale* în cadrul familiei se desfășoară concomitent cu formarea conștiinței, adulții urmărind ca asimilarea unei norme să fie corelată cu acțiuni și fapte concrete, exersate și repetate continuu pentru a forma deprinderi și obișnuințe morale, care se vor structura treptat în voința morală și caracterul integru, valoros din punct de vedere axiologic.

Întrucât obiectivele educației morale se situează pe cele două axe, *formarea conștiinței morale și formarea conduitei morale*, obiectivele specifice acestora, proiectate, urmate și realizate în procesul educației familiale vizează:

I. La nivelul formării conștiinței morale:

- formarea-dezvoltarea capacităților cognitive morale (percepții, reprezentări, noțiuni, judecăți, raționamente morale);
- formarea-dezvoltarea capacităților afective, motivaționale, volitive, morale (sentimente, interese, competențe, trăsături moral-volitive);
- formarea-dezvoltarea convingerilor morale, a capacităților reflexive și de interiorizare conștientă a normelor morale (care asigură analiza și sinteza în plan filosofic, dar și psiho-social, marcând trecerea de la nivelul teoretic la nivelul acțional-practic al conștiinței morale.

II. La nivelul formării conduitei morale:

- formarea-dezvoltarea priceperilor și deprinderilor morale (componente ale competențelor ce au fost consolidate până la nivelul automatismelor/acțiuni morale automatizate);
- formarea-dezvoltarea obișnuințelor morale, ca componente automatizate, perfecționate prin intensificarea motivelor interne ale acțiunii ce au impact stabilizator;
- formarea-dezvoltarea atitudinilor și a trăsăturilor moral-volitive de caracter, ceea ce determină consecvența și coerența acțiunii și conduitei morale [Apud 8, p. 147].

Evident că managerii școlari, psihologii, care conduc ședințele, atelierele din cadrul școlilor pentru părinți (ce funcționează în marea majoritate a instituțiilor de învățământ din Republica Moldova) sunt, pur și simplu, obligați, să inițieze familia/părinții în domeniul educației morale a copiilor, începând cu acordarea ajutorului în proiectarea obiectivelor și a conținutului educației familiale, a activităților, utilizării metodelor și formelor de realizare a acestora, pentru a spori competența adulților și a corela educația morală familială cu cea școlară.

În formarea părinților și copiilor este necesar de centrat pe respectarea particularităților de vârstă, a drepturilor omului/copilului; pe familiarizarea ambelor părți cu specificul educației morale și structurile personalității umane, inclusiv cu nivelurile și posibilitățile

ratificării valorice a conduitelor morale. În acest aspect poate și trebuie să fie realizată permanent/pe parcursul vieții educația religioasă și cultivarea spiritualității prin valorificarea parteneriatelor sociale familie - școală - biserică - comunitate și desigur că a modelelor parentale pozitive în ceea ce privește relația sa cu Dumnezeu, cu sine, cu apropiații săi, Natura și Lumea.

Atât în practica familiei, cât și în cea școlară și cea comunitară, este necesar de observat și validat, dezaprobat, sancționat sau, invers, de încurajat și consolidat conduitele dezirabile și/sau indezirabile ale copiilor, elevilor, adulților.

Experiența avansată privind educația morală și analiza vieții, relațiilor familiale, demonstrează eficiența a **patru niveluri ce țin de discursul valorizator în plan etic**, definite și descrise de *M. Aiken* [Apud 8, p. 148- 149], pe care noi le-am dezvoltat și completat:

a) **nivelul expresiv-evocativ**. Constă în utilizarea mimicii și a gesturilor în locul verbalizării unor expresii evaluative pentru a aprecia sau dezaproba unele acțiuni sau comportamente ale copiilor în situații concrete. Adulții, în cadrul familiei, aplică frecvent acest mod de evaluare, transmițând anumite sentimente pentru redarea empatizării, încurajarea sau dezaprobarea unor fapte, comportamente ale copiilor. Important este să nu facem abuz în valorificarea nivelului dat;

b) **nivelul moral**. Este unul foarte important, deoarece presupune valorizarea a două aspectele ale educației morale, primul axându-se pe cerințele morale, iar cel de-al doilea – pe respectarea regulilor și standardelor morale. În acest sens, trebuie ca părinții să cunoască ansamblul de cerințe și reguli/standarde morale, să le respecte, la fel, să fie în stare a formula cerințe, constatări și evaluări în baza acestora în conformitate cu vârsta copilului. Este important să înțelegem că nivelul evaluativ în formarea morală a copilului, constituie miezul logicii și al strategiei fundamentale a familiei aplicate în educația morală a tinerei generații. Nivelul dat necesită o completare cu educația și formarea unui creștin adevărat;

c) **nivelul etic/al evaluării normative**. Dacă la nivelul precedent, regulile și standardele morale puteau să nu se analizeze, să nu se discute cu copiii, deoarece aceștia erau prea mici, atunci la acest nivel, copiii

încep a înțelege esența normelor și valorilor morale și sunt capabili să le analizeze și să înțeleagă că există situații când se fac unele abateri rezonabile de la acestea. Principalul aici rezidă în faptul, ca la început părinții, iar mai apoi copiii, să poată argumenta decizia sa despre schimbarea comportamentului și alegerea făcută în favoarea uneia sau alteia dintre reguli. Dacă la nivelul moral, precedent, întrebarea de bază este *Ce trebuie să fac în situația dată?*, apoi, la nivelul etic, care presupune un grad mai înalt de abstractizare și fundamentare, întrebarea care poate fi formulată de către părinți copiilor săi este: *Ce reguli sau principii morale trebuiesc respectate în situația dată?* La prima vedere, întrebările par asemănătoare, însă esența lor diferă. În primul caz, de la copil se cere o decizie și soluționare concretă, iar la nivelul etic în cazul doi, pentru a răspunde la întrebare, copilul trebuie să analizeze regulile și principiile morale care ar putea fi valorificate în situația dată. Aici observăm implicarea gândirii critice și a dezvoltării capacităților de soluționare a conflictelor axiologice. Totodată, aceste două nivele permit familiarizarea mai profundă a copiilor cu valorile religioase, cu esența eticii creștine și spiritualizarea comportamentului [12].

d) *nivelul post-etic sau cel al angajamentului existențial.*

Acest nivel discursiv valorizator în plan etic atinge profunzimea filosofică și pune în discuție sensul și valoarea ființei umane prin conștientizarea echilibrului dintre **heteronomie** (lege impusă de alții), **socionomie** (legea derivă din societate/standardele sociale) și **autonomie** (legea impusă de sine). Noi considerăm că angajamentul existențial în afara credinței și a respectării eticii creștine nu va fi unul responsabil și valoros din punct de vedere spiritual. Finalitatea aici este libertatea, moralitatea și spiritualitatea ca responsabilitate individuală în corelație cu angajamentul existențial al omului, adică acțiunea morală materializată în conduită.

În contextul identificării fundamentelor teoretico-aplicative ale educației morale se impune determinarea condițiilor acesteia în cadrul familiei. Problema educației, la general, și cea privind educația morală, în special, presupune inițierea părinților într-un *limbaj* și o *praxiologie* care i-ar ajuta să formeze și să cultive copiii pentru ca ei să fie apti de a-și construi o viață demnă și a fi fericiți.

Astfel, formarea moralității în cadrul familiei, noi o percepem ca pe o bază pentru orientarea spre desăvârșirea spirituală a copiilor. Formarea morală are nevoie de axarea educatorilor pe respectarea unui șir de precondiții:

- *sentimentul identității proprii și a conștiinței de sine* este în centrul atenției părinților și educației familiale. Părinții și copiii discută și analizează variate aspecte ale vieții adulților și ale vieții și conduitei copilului, concentrându-și atenția asupra formulării unor răspunsuri și explicații la întrebarea *Cine suntem?* Iată, anume în acest context, ar fi adecvat să discutăm cu copiii despre religie, credință, spiritualitate;
- *acceptarea de sine* reprezintă următorul aspect și criteriu important în formarea morală a copilului. El se concentrează în jurul răspunsurilor la întrebarea *Ce îmi place sau ce îmi doresc?*, care se cere implicată sistematic în analiza și evaluarea conduitei adulților și copiilor în cadrul familiei;
- *modelul moral și conștiința selectării și urmării acestuia*, vor conduce discuțiile și comportarea în cadrul familiei spre înțelegerea importanței exemplului pozitiv, etic al adulților sau a fraților mai mari. Modelul persoanelor apropiate este important pentru orice vârstă, însă pentru copiii de vârstă preșcolară sau școlară mică este decisiv. În situația dată nu sunt satisfăcătoare explicațiile, conversațiile pe teme etice de tipul: *Cum trebuie să mă comport* sau *de la cine să iau exemplu?*, dar se valorifică modelele comportamentale concrete, care includ ansamblul de acțiuni și fapte morale, respectarea eticii creștine (comunicarea, relaționarea reală și modalitatea de a fi a persoanei);
- *activizarea la copii a conștiinței morale* prin variate moduri, căi, strategii, fie la nivelul abordării și soluționării unor probleme și dileme morale, fie prin analize și discuții sistematice a aspectelor moral-spirituale: *Cum se comportă un creștin adevărat? Care este cel mai bun lucru pentru mine? Care este cea mai valoroasă faptă în viața mea ?, Ce înseamnă a fi spiritual?* etc. (evident că sunt necesare argumentări și comentării);

- *valorizarea conduitei morale și a succesului acesteia* reprezintă condiția care incumbă ansamblul de comportamente manifestate de copil pe parcursul vieții și maturizării sale psihofizice, morale și sociale. Aici foarte valoroase și eficiente sunt încurajările, îndemnurile adulților, aprobarea și aprecierea faptelor copilului. La fel, necesită o atenție deosebită discuția și analizele permanente a celui mai dificil, dar important aspect existențial, concentrat în întrebarea: *Cum am procedat/acționat?* Evident că părinții trebuie să cunoască esența educației morale, a spiritualizării acesteia; să posede o atitudine și competențe vizavi de implicarea adecvată a copilului în toate domeniile vieții de familie, în autoevaluarea și estimarea fenomenelor familiale prin responsabilizarea lui, crearea situațiilor educative și de succes pentru a forma la copii interesul, aspirațiile morale, deprinderile și obișnuințele morale.

Strategia orientării spre autoeducația morală, formarea și autoperfecționarea spirituală, orientează individul spre folosirea rațională a timpului prin intermediul aplicării unor metode, tehnici care incită la reflecții, autoanalize, autocunoaștere, autodeterminare, evidențiere și cizelare a Eu-lui, reformare a unor trăsături de personalitate; formarea convingerilor, credinței, reprezentărilor și sentimentelor în conformitate cu standardele valorice superioare. O mare importanță aici are educația religioasă, care *ne înobilează mintea și sufletul, ne deschide spiritul către experiențe culturale diverse. Cunoașterea valorilor religioase, spirituale, respectarea alterității religioase constituie un semn de moralitate și culturalitate.* Experiența empirică și cercetările din domeniul științelor educației, demonstrează unul dintre cele mai importante momente din viața omului: *persoana educată din punct de vedere spiritual, atinge un sens profund al vieții și al existenței umane, fiind axată pe credință, pe acțiunea morală, responsabilitate și iubirea aproapelui* [4; 5; 6; 8; 12 etc.]. În temeiul celor relatate, observăm că educația spirituală este într-o strânsă conexiune cu educația religioasă și educația morală, deoarece ambele asigură un ansamblu de achiziții obiectivate

într-un șir de virtuți personale cu conținut determinat, în mod preponderent, prin raportarea omului la: sine, semenii, Lume, Univers, Dumnezeu, exprimându-se clar la nivel de comportament, poziție socială, educație filosofică, educație etică, educație religioasă. În acest sens, considerăm oportun să ne orientăm și spre autoeducație, deoarece, în esență, scopul unei educații eficiente constă în formarea abilităților de autoeducație copiilor noștri. Metodologia autoeducației ca și metodologia educației morale include două modele: strategic de perspectivă și instrumental.

În această ordine de idei, **modelul strategic de perspectivă** a perfecționării morale și spirituale, presupune aplicarea metodelor și procedeele raportate la obiectivele globale, care asigură formarea spiritualității și a conștiinței moral-spirituale. După cum s-a menționat anterior, aici se îmbină metodele expozitiv-euristice (lectura; explicația; povestirea; conversația morală; dialogul moral/spiritual; dezbateră cu caracter moral, filosofic, religios; studiul de caz; poava) cu rugăciunea și metodele ce stimulează cunoașterea de sine (reflecția, autoanaliza, introspecția, autoaprecierea și autoactualizarea).

Modelul instrumental este axat pe valorificarea metodelor intuitiv-active de formare a conduitei: exercițiul moral/spiritual; exemplul moral/spiritual; opinia publică; aprobarea; dezaprobarea; jurnalul intim; agenda personală; portofoliul autoperfecționării morale și spirituale.

Modelele elucidate ne orientează spre realizarea calitativă a educației familiale și a celei școlare în scopul pregătirii copilului pentru a trece la autoeducație, iar *funcția centrală a autoeducației rezidă în transformarea obiectului educației în subiect* [5]. Prin urmare, părinții trebuie să cunoască nu numai particularitățile de vârstă și de personalitate a copiilor, esența procesului educativ familial, ci și specificul autoeducației, metodele și procedeele de formare a premiselor acesteia, etapele constituirii conștiinței de sine și legitățile dezvoltării spirituale și morale a individului. În acest context vom elucida obiectivele și metodele care pot fi aplicate de adulți și adolescenți în propria formare și autoeducație în corelație cu analiza legităților dezvoltării morale și spirituale. Totodată, vom

aborda folosirea eficientă a timpului liber, abordat ca prioritate valorică a individului, care conștientizează importanța perfecționării permanente, inclusiv a ireversibilității și limitării timpului.

Obiectivele autoeducației și autoperfecționării punctează traseul de orientare a individului spre optimizarea unor trăsături de personalitate sub aspect spiritual, moral, intelectual, tehnologic, estetic, psihofizic. Pentru ca procesul dat să se realizeze eficient, adulții trebuie să știe că autoeducația conștientă și intenționată este realizabilă în jurul vârstei de 16 ani, atunci când observăm manifestarea semnelor maturității și a autonomiei morale. Faptul respectiv nu înseamnă că părinții vor rata posibilitatea de a iniția și orienta copilul de 6-7 ani spre procesul de autocontrol și autoeducație, familiarizare cu elementele de bază ale filosofiei practice, centrate pe acțiunea morală.

În cercetarea și elaborarea strategiei precizate, ne-am axat pe *nivelurile de evoluție a judecății morale*, studiate și explicate de **L. Kohlberg** [11], care făcea distincție între *nivelul premoral* (4-10 ani), *cel al moralității convenționale* (10-13 ani) și *nivelul autonomiei morale* (după 13 ani). Experimentul de inițiere al părinților și adolescenților în domeniul autoeducației și autoperfecționării a permis să includem în tematica activităților nu numai aspecte teoretice despre particularitățile de personalitate și de vârstă, ci și legitățile, metodele dezvoltării spirituale a omului [8, p. 158 - 160]. Prezentăm succint conținutul acestora, dar considerăm că pedagogii și părinții nu se vor opri aici, ci își vor aprofunda cunoștințele în ceea ce privește *formarea spiritualității*. Aceste cunoștințe, pe lângă faptul că sunt necesare și importante oricărui individ care a decis să se orienteze spre valorizarea spiritualității sale și a copiilor săi; pentru a-și trăi viața onest, cu demnitate, armonios și sănătos, sunt de asemenea foarte interesante și utile pentru persoanele din jurul nostru, deoarece reprezintă modele de reflecție și acțiune filosofică și spirituală. Cunoștințele vizate și strategiile perfecționării spirituale le putem afla în literatura de specialitate cu caracter filosofic, religios, psihologic etc. Noi le vom prezenta sintetic sub forma unor legități-trepte, pe care trebuie să le conștientizeze și să le *urce* individul în ascensiunea sa spre autodesăvârșirea spirituală și

morală, pentru a obține unitatea dintre conștiință și conduită; idee-gând, acțiune-faptă și comportament.

Prima treaptă în dezvoltarea și perfecționarea spirituală este dobândirea încrederii în sine și iubirea, stima adevărată a aproapelui, care presupune o muncă asiduă de autoanaliză și proiectare pozitivă a propriei persoane și abordarea altor oameni în strânsă legătură cu conturarea scopurilor vieții, aspirațiilor de perspectivă, analiza personalității sale în conformitate cu formarea unității dintre minte, suflet și corp. Acest pas îl putem lega de determinarea scopurilor individului, stabilirea poziției sale și precizarea aspirațiilor, tendințelor, orientării spre o colaborare și relaționare eficientă cu alte persoane și manifestarea iubirii pentru oameni.

Următoarea treaptă presupune formarea poziției de principiu: să nu te judeci pe tine însuși și pe alte persoane. Fiecare dată când te judeci pe tine, treci la învinuirea și judecata altor persoane, deoarece omul nu se poate judeca timp îndelungat numai pe sine. Procesul dat poate continua la nesfârșit, el ne epuizează forțele psihice, morale și fizice, sustrăgându-ne de la adevăratul proces de autoperfecționare. În contextul respectiv, facem o precizare: analiza, autoanaliza, introspecția și alte metode de studiere a propriei persoane sau a altora nu are nimic comun cu judecata, aceasta presupunând emiterea unor idei, sentințe cu caracter negativ și distructiv, ce nu permit individului să se perfecționeze spiritual.

Treapta a treia ne orientează spre aprecierea, susținerea și încurajarea propriei persoane și a altor persoane prin axarea pe gândirea de tip pozitiv. Lauda, susținerea cuiva sau autoaprobarea activează spiritul, creează liniștea și bucuria sufletească, făcându-l pe om mai atent, empatic, lărgindu-i conștiința, pe când, judecata, aprecierea negativă, invers, o îngustează, făcându-ne egoiști și invidioși. Persoanele care lucrează asupra cizelării sale spirituale au observat că, de fapt, în viața și activitatea cotidiană a omului lesne putem găsi lucruri, acțiuni, comportamente frumoase, care merită aprecierea noastră, însă noi am devenit reci, neatenți, indiferenți, pizmași, leneși. Trăim de parcă suntem veșnici și o să dovedim să ne corectăm, de parcă *scriem viața pe maculator, iar mai*

târziu vom transcrie totul ce nu este bine, pe foi curate. Considerăm că am avea de câștigat cu toții, dacă ne-am învăța să prețuim timpul, viața noastră, fiecare clipă și să ne stimăm, iubim, cu adevărat, pe noi și apropiații noștri.

Treapta a patra ne orientează spre a fi sinceri cu propria persoană și cu cei din jur în faptele și acțiunile noastre. Perfecționarea spirituală este imposibilă în afara sincerității și onestității. Atunci când reușim să fim sinceri, cinstiți ne simțim fericiți.

Treapta a cincea ne inițiază în respectarea legității spirituale care ne învață și cere ca omul să fie responsabil. Calea autopercționării spirituale, decizia luată de a ne autoeduca, reprezintă deja alegerea individului de a fi responsabil, ceea ce presupune acțiuni bine gândite, eficiente în relația cu sine, cu alte persoane, natura, sociumul, cu Universul și cu Dumnezeu.

Treapta a șasea ne ajută să conștientizăm faptul: capacitatea omului de a se orienta spre viitor/perspectiva vieții reprezintă o legitate, care ne învață să folosim posibilitățile actuale pentru a proiecta și desfășura acțiunile morale în timp. Să nu ne gândim permanent și să ne concentrăm asupra evenimentelor negative din trecut, fiindcă aceasta ne sustrage de la realizările prezente și cele de viitor, de la esența vieții. Psihologii ne învață să ținem minte trecutul, să facem anumite concluzii, dar să nu ne axăm pe eșecurile prin care am trecut, analizându-le la nesfârșit, deoarece acest lucru ne *macină sufletul și forțele* noastre, distorsionează autoactualizarea, ne împiedică să ne formăm și dezvoltăm moralitatea și sufletul.

Legitatea perfecționării spirituale pe care urmează s-o prezentăm se află într-o strânsă legătură cu conținutul celorlalte legități – trepte. Această legitate-treaptă **ne orientează spre armonizarea relațiilor intrapersonale și a celor interpersonale; a climatului, spațiului din jurul nostru în baza perfecționării relației om – Dumnezeu – Natură – Univers - societate.** Fiecare om trebuie să se învețe a stabili și a întreține relații decente, sănătoase, demne cu semenii săi, totodată trăind în armonie cu sine, cu preceptele eticii creștine, cu legile naturii și ale universului,

credința în Dumnezeu. În familie, dar și în comunitate fiecare persoană trebuie să învețe a primi realitatea adecvat, orientându-se spre conștientizarea, optimizarea, armonizarea fenomenelor existențiale.

Desigur, cunoașterea legităților-trepte ale autoperfecționării descrise ne incită spre aprofundarea cunoștințelor în domeniul eticii, spiritualizării educației, autoperfecționării morale și filosofice, managementului timpului.

În scopul optimizării colaborării școală – familie, acordării unui ajutor concret și calificat părinților în educația copiilor și plecând de la aspectele aplicative ale pedagogiei și filosofiei practice, propunem un **Curriculum de educație a părinților pentru formarea competențelor de cultivare a copiilor cu privire la orientarea lor spre autoeducația morală și spirituală**. Curriculumul poate fi aplicat și completat, dezvoltat la necesitate de managerii/diriginții și psihologii școlari (va fi bine dacă vom implica din domeniul teologiei).

Potrivit tendințelor teoriei curriculare și a concepției cu privire la educația pentru familie [7], competența și eficiența familiei vizavi de orientarea copiilor spre autoeducație se poate evalua și aprecia pozitiv dacă **părinții posedă următoarele competențe:**

- studiază activ și cunosc particularitățile de vârstă și de personalitate a copiilor, aspirațiile și interesele acestora;
- asigură copiilor un cadru familial moral, afectiv, spiritual, temporal și material, de calitate;
- orientează și determină copiii să se manifeste pozitiv și eficient pe traseul timp și timp liber, comportare și fapte în conformitate cu aptitudinile, aspirațiile morale și necesitățile proprii și a familiei sale;
- formulează cerințe unice față de copii cu privire la autoeducație, autoperfecționarea și consumarea timpului și pot servi drept modele demne de urmat în acest sens;
- colaborează permanent cu instituția de învățământ în direcția optimizării educației formale și nonformale a copiilor pentru

a pune în valoare autoeducația acestora și consumarea eficientă a timpului școlar și a celui liber.

Scopul: familiarizarea părinților cu principiile, strategiile și posibilitățile consumării eficiente a timpului liber și abordării acestuia ca valoare educativă și spirituală de autoeducație și auto-perfecționare.

Strategii de educație a părinților:

Dirigintele și psihologul școlar implică părinții în alegerea strategiei de desfășurare a ședinței. Acestea pot fi: inductive, deductive, aplicative, euristice, teoretico-aplicative, mixte.

Forme de organizare/desfășurare:

Atelier de inițiere și formare; mese rotunde; training-uri; adunări de părinți; consultații individuale și în grup; conferințe teoretico-practice; șezători; expoziții ale lucrărilor copiilor și părinților realizate în timpul liber; întâlniri cu personalități marcante din diferite domenii de activitate etc.

Metode:

Lectura; explicația; prelegerea; studiul de caz; discuția; reflecția; comunicări; portofoliul familiei; exersarea; conversația; eseul filosofic; elaborarea proiectului personal și al familiei de educație a copilului cu privire la folosirea și dirijarea timpului liber în scopul autoeducației și autoperfecționării.

Obiective – cadru:

- aprofundarea cunoștințelor cu privire la valoarea moralei, a spiritualității omului; a educației familiale în contextul formării deprinderilor pozitive de planificare-dirijare-monitorizare a timpului și a timpului liber de către copii;
- formarea abilităților și competențelor de proiectare a vieții familiale în onformitate cu etica creștină; cerințele unui mod demn și sănătos de viață și a unui regim de repartizare și utilizare eficientă a timpului.

Exemple de conținuturi:

1. Viața omului, morala și credința. Timpul și timpul liber. Filosofia practică și valorile etern-umane

Morala și principiile eticii creștine. Dimensiunile timpului. Viața omului și consumarea timpului. Abordarea timpului ca valoare pentru a te realiza ca personalitate. Familia și educația copiilor în contextul moralității și spiritualității. Timpul liber al omului. Timpul liber în cadrul familiei și acțiunea morală.

2. Dimensiunile timpului și educația copilului. Conștiința morală a omului

Timpul formal / școlar al copiilor și timpul formal / profesional al părinților. Timpul informal / liber al părinților și planificarea acestuia. Timpul informal / liber al copiilor. Gestionarea timpului și educația copiilor în cadrul familiei. Loisir-ul și acțiunea morală.

3. Gândirea reflexivă și autoperfecționarea spirituală. Gestionarea timpului și sănătatea omului. Conștiința morală a omului, autoperfecționarea spirituală și filosofia practică

Viața, gândirea reflexivă a omului, sănătatea și timpul. Particularitățile de vârstă, regimul de viață și sănătatea omului. Regimul zilei în familie și educația copiilor de la naștere până la maturitate. Modelul de gestionare a timpului de către adulți și educația copiilor în familie. Sentimentele și aspirațiile spirituale și morale. Viața, spiritualizarea educației și existența umană.

4. Gestionarea timpului și formarea personalității copilului. Persoana ca valoare. Moralul și spiritualul

Educația moral-spirituală și gestionarea timpului. Educația intelectuală și managementul timpului. Educația tehnologică și timpul omului. Educația estetică și gestionarea timpului. Timpul și educația psihofizică a copilului în cadrul familiei. Abordarea timpului ca valoare în educația familială a copilului.

5. Educația pentru timpul liber, autoeducația și autoperfecționarea spirituală

Educația prin credință și formarea calităților moral-spirituale în contextul temporalității și timpului familial, școlar și a celui liber. Educația familială, autoeducația și metodele de autoperfecționare spirituală și morală. Odihna și educația pentru timpul liber. Valorile spirituale și morale în contextul educației familiale și a gestionării timpului. Conștiința și conduita morală.

După cum am menționat anterior curriculumul vizat poate fi adaptat, fiind valorificat atât în educația elevilor (cadrul școlar) cât și în educația familiei. În cadrul experimentului realizat timp de doi ani (activitatea mea în funcția de psiholog școlar), prin intermediul activităților de consiliere axată pe dezvoltarea familiei, am obținut o sporire a eficienței personale a părinților, care a fost resimțită de copii și cadrele didactice, care au observat schimbări calitative în comportarea elevilor. Părinții au dorit să mai frecventeze astfel de activități, iar 87% de adulți au menționat că și-au schimbat atitudinea față de educația copiilor săi; 53% - au conștientizat că modelul lor comportamental este decisiv în formarea morală a copiilor lor.

În concluzie, autoperfecționarea morală și spirituală, abordate în contextul educației familiei, poate fi ajustată la orice conținut general și orice formă de organizare a educației. Principalul aspect este reprezentat de orientarea personalității copilului și a adultului spre autoeducație și autoperfecționare continuă. Noi pedagogii/educatorii să ne axăm pe ideea expusă de Im. Kant: *Părinții care au primit ei înșiși o educație sunt deja niște modele după care se orientează copiii. Pentru a-i face pe copii mai buni, este necesar să facem din pedagogie un studiu; altfel nu este nimic de sperat de la dânsa, iar educația este încredințată unor oameni cu pregătire rea.*

Bibliografie

1. Allport, G., *Structura și dezvoltarea personalității*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
2. Andrei, Petre, *Filosofia valorii. Opere sociologice*, București, Editura Academiei, 1973.
3. Antonesei, Liviu, *O introducere în pedagogie. Dimensiunile axiologice și transdisciplinare ale educației*, Iași, Polirom, 2002, p. 29-53.
4. Biblia, *Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Minsk, Picorp, 1994.
5. Călin, Marin, *Teoria și metateoria acțiunii educative*, București, Editura Aramis, 2003.

6. Cucuș, Constantin, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2006.
7. Cuznețov, Larisa, *Educație prin optim axiologic*, Chișinău, Primex-com S.R.L., 2010.
8. Cuznețov, Larisa, *Filosofia practică a familiei*, CEP USM, 2013.
9. Golu Petre, *Psihologia socială*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
10. Kant, Im., *Tratat de pedagogie*, Iași, Agora, 1992, p. 14-117.
11. Kohlberg L., *Dezvoltarea caracterului și concepției morale la copil*, în: „Psihologia procesului educațional”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
12. Opriș, M., Opriș, D., *Cercetare și religie. Repere și demersuri comune*, Cluj-Napoca, Eikon, 2013.
13. Reboul, O., *La philosophie de l'éducation*, Paris, P.U.F., 1976.
14. Сухомлинский, В.А., *Как воспитать настоящего человека*, Минск, Народная асвета, 1978.
15. Щуркова, Н.Е., *Образ жизни, достойной Человека и его формирование у школьника*. Смоленск, 1995.